
L'INADAPTABLE TERRISSER MARIAN BURGÜES I SERRA (Sabadell, 1851-1935)

Andreu Castells

LA PRAXIS

L'aprenent rebec

El seu avi era terrisser, el seu pare, fervent milicià nacional,¹ era terrisser, el seu germà Ramon, també. De petit, Marian ja no va parar de pastar fang ni d'escoltar el seu pare cantant l'himne de Riego, que aleshores era la salmòdia corrent entre els revolucionaris. L'ofici de terrisser era molt dur i molt pobre. Es guanyava el just per viure, però almenys els terrissers no patien crisis cícliques, tan característiques en el ram tèxtil. I l'ofici de terrisser era ancestral, envejat. «He conegut —diu el propi Burguès²— qui va pagar una unça cada any en lloc de guanyar, treballant setze hores diàries». Marian Burguès, que de jove ja devia tenir una acusada personalitat i una capacitat de treball indomptable, tingué, forçosament, d'absentar-se de la llar pairal i acabar l'ofici a Mataró, junt amb Pau Sibina i Cortada.³ El 1868 Marian va retornar a Sabadell. Ja era un home emmurriat, pensatiu, que cercava el seu difícil camí. Ja era un home que sabia fer anar el torn i dominar el fang.

1. Marian Burguès: **Sabadell del meu record**, Sabadell, 1929. 225 pp. p. 66. Quant a la Milícia Nacional, va crear-se a Sabadell l'any 1821. Era una força reglamentada per la Constitució de l'any 1812 amb modificacions posteriors. Es venia a formar amb 30 milicians voluntaris per cada 1.500 habitants. En els períodes polítics immobiliistes se suprimia i en els oberturistes es tornava a formar.

2. Marian Burguès: **Estudis de terrissa catalana**. Llibreria Sallarès. Sabadell, 1925. 56 pp. p. 34.

3. *Ibid.*, p. 11.

Fora quintes!

A més de la lliçó paterna —terrisseria i llibertat— és molt possible que Marian Burguès quedés marcat pels aldarulls que s'esdevingueren amb motiu de la crida de l'leves.⁴ I tant més com que en els seus textos no en parla explícitament, però en els quals s'hi endevina, entre línies, el protagonisme indiscutible i les normes mestres de l'apostolat burguesià de tota la vida.

Sobre aquests fets hi ha molta literatura de cordill. Per la Rambla pujava una manifestació que revelava el gran descontentament popular:

**«Fora quintes i consums,
llegiam en grans letreros;
més, hem vist, amb clares llums,
les promeses d'embusteros,
pues tot jove és emplantat
i sa mare consumida».**

Aquesta literatura no sols demanava l'abolició de les quintes, sinó que les feia només derogables per una República que el poble esperava, com a màxima aspiració. Així:

**«Minyons, abaix les quintes,
minyons fora soldats,
minyons per abolir-les
haurem de treballar.**

**Oidà, oidà,
que abusin de nosaltres
Oidà, oidà,
que tot s'acabarà.**

**Pares si teniu fills
sigueu republicans,
mireu que la República
és la que ens salvarà.**

**Oidà, oidà,
que vingui així que pugui
oidà, oidà,
que el poble la vol ja.**

**Quan tinguem la República
tothom serà paisà,
i no tindrem exèrcit
que així ens xucli la sang.**

**Oidà, oidà,
i en lloc de tants quartels
oidà, oidà,
sols estudis hi haurà».**⁵

A nivell local, l'àpex de la revolta popular contra les quintes es congreà el dia 6 d'abril de 1870 en una important manifestació concentrada a

la plaça de Sant Roc. La milícia monàrquica, encarregada de la repressió, formada pels «homes més rastrers i més servils»⁶ va parapetar-se al Fort, a casa del rector i al terrat de la cereria. «De prompte —escriu Marian Burguès⁷— un escamot dels [milicians monàrquics] armats sortí del Fort per anar a ocupar el campanar, però uns quants dels reunits a la placeta se'ls tiraren al damunt amb l'intent de desarmar-los. Un espetec de trets sortí de les espitlleres del Fort i del terrat de la rectoria. Un mort i alguns ferits caigueren a la plaça i la indignació popular fou gran. D'entre els ferits n'hi havia un que li deien el Filador i una noia de ca la Pubilla Negra...».

**«Muntanya sobre muntanya
la més alta del Montseny,
morirà si no t'alcanzo
la del giponet vermell.
Perdiueta novelleta,
qui t'ha fet aquesta sang?
Quatre pillos de monàrquics
que han tirat del fort estant».**

Ni Marian burguès ni cap element esquerrà pogueren oblidar aquest fet i encara el 2 d'abril de 1904 el periòdic **Germinal**, indubtablement per la pluma del propi Marian Burguès, rememora aquest fet així: «El dia sis dels corrents, és un jorn de dol per a Sabadell, doncs compleixen trenta quatre anys que l'indefens poble sabadellenc va ésser vilment assassinat a la placeta del Fort⁸ per les «patuleyas» monàrquicas que aleshores disfrutaven de l'ús d'arma per a defensar unes institucions i un règim que sempre, i en tots els pobles no ha pogut sostenir-se d'altra manera». Hi hagué revocació total de l'Ajuntament, però als nous edils governatius els hi va repugnar tant el càrrec que el 3 de maig s'apressaren a dimitir per a donar pas «a los miembros de una corporación popular y que en vigor sólo alcanzar pueden los que son legítima y genuina expresión de la voluntad de sus conciudadanos manifestada en los comicios».⁹

El Club Calces

Si Marian Burguès, radicalitzat pel mestratge socio-polític patern, ja havia comprovat directament l'actuació rude dels seus enemics naturals, ara encara li faltava comprendre què hi havia més enllà de l'obra gerrera. L'ocasió va ser a la tardor de l'any 1870 amb el flagell de la febra groga que s'havia declarat a la zona portuària de Barcelona, que amb els seus

4. La hipotètica abolició de les quintes, promesa dels demòcrates i progressistes, va oblidar-se després de llur conquesta del poder. Prim acabava de dictar un decret de manant una lleva de 25.000 homes per anar a combatre contra els cubans insurrectes.

5. Josep Termes: **Anarquismo y sindicalismo en España. Primera Internacional (1864-1881)**. Eds. Ariel. 1971. 670 pp. pp 429-431 i 528.

6. Burguès: **Sabadell...**, p. 151.

7. *Ibid.*, p. 1 *Id.*

8. Noti's la resistència de l'element obrer a emprar el nom veritable de la placeta: Sant Roc.

9. Arviu Històric Municipal. **Actes de la Corporació municipal**. Dia 3.V.1870.

estralls sembrà el pànic entre els habitants de la ciutat comtal. Moltes famílies que hi radicaven, abandonaren el focus de la pestilència i s'escamparen per les poblacions que, tot i ser properes a Barcelona, es mantingueren indemnes a la fatal malura. Sabadell, per les comoditats que oferia, per tal com començava a esdevenir una localitat d'una certa importància, fou una de les viles que acolliren més quantitat de fugitius.

Fou aleshores que Ramon Quer, un cardonenc que actuava de professor de dibuix a les Escoles Pies, lligat d'amistat amb el famós escenògraf barceloní Francesc Soler i Rovirosa (1836-1900), l'invità a casa seva mentre i tant no s'extingís l'epidèmia. I amb aquest escenògraf vingueren a Sabadell altres artistes i intellectuals, els quals a títol d'entreteniment emprengueren la pintura d'una col·lecció de decorats per al Teatre Municipal, l'arquitectura del qual va interessar als barcelonins.

Aquesta activitat artística inusitada degué ser notícia a la nostra petita vila i anaren confluint, com mosques a la mel, als locals de la sala de ball de ca l'Iglèsias del carrer de la Salut, on es pintaven els esmentats decorats, tots els enderiats per l'art, els quals totseguit engrossaren la legió d'auxiliars espontanis que ajudaren als mestres forans. Entre aquests hi havia Marian Burguès.

D'ara endavant el nostre terrisser ja no sols tractaria de pastar fang i de fer cubells, forns de coure, plats fondos i obra gerrera en general. Ara Marian Burguès començava a captar la profunditat del missatge artístic. Ara Burguès sabia quelcom més. També comprenia que no podia perdre més temps, que no li interessava fer cabal de les crides patriòtiques. Per ell la pàtria era la seva terra, els seus torns, aquests nous amics que pintaven decorats, que parlaven d'art i que havien corregut món. I aquells amics, de sobte, s'organitzaren, es volgueren reunir amb els enderiats de la vila, i crearen, a la sombra del **Cercle Sabadellenc**, el **Club Calces**, un nom que aniria de primera amb la idiosincràsia de Burguès.¹⁰

Així Burguès afegia a les ensenyances paternals de República i Llibertat, un interès boig per la terra, per la Humanitat, per la naturalesa, per l'art, i les arengues militars que incitaven a la guerra per anar a matar els cubans que es rebel·lessin contra el colonialisme espanyol, trobaven amb Marian Burguès, un antagonista radical.

El periple franco-lusità-llevantí

Per això, tot just tastades les estrenes de l'art, abans d'acabar l'any Marian Burguès tingué d'allunyar-se de Sabadell per tal d'eludir les obligacions militars de les lleves. Va passar el Pirineu i va refugiar-se a Tuïr, Rosselló, a treballar de terrisser «per la dispesa i cinc francs cada setmana per m'amuser. I això —continua el propi Marian Burguès¹¹— que vaig anar a raure a casa d'un burgès model de bondat... Començàvem la jornada a les quatre de la matinada i jo i un altre de la Bisbal, que també era pròfug de la quinta, no hi havia dia que no haguessin tocat les cinc quan acudíem al taller amb els ulls embotornats de son, encara. Mai rebérem un retret del patró **monsieur** Simon Deprade, republicà que solament pensava amb la **revanche** (feia poc que havia acabat la guerra franco-prussiana). Un gran record per ell».

Home d'esperit vagabond, una vegada passat el perill de militarització forçada i després de fer-se càrrec de la manera d'obrar del terrisser rosellonès, va retornar a Sabadell, però aviat emprengué nou viatge, ara a Coimbra, Portugal, per estudiar el tipus de ceràmica lusità, que tenia molt prestigi; després a Muel, Saragossa, on aprengué a fer la faiança gairebé sense forn i a Manises, al Pla de Quart de València, on, durant anys, s'esmerçà en els secrets de com obtenir els reflexos metàl·lics.

El salvador de la humanitat

A finals de l'any 1877 Marian Burguès dona per enllestit el periple formatiu com a terrisser i el trobem de nou a Sabadell.

Ara ja té al cap l'alternativa política del seu pare, el missatge artístic del **Club Calces** i un profund coneixement de l'obra gerrera. El vaivé dels seus afanys el tornarà a impulsar a la problemàtica socio-cultural, on dominarà, per sobre de tot, la llibertat de consciència; però falta molt poc, que sense oblidar aquesta direcció ideològica, el seu destí irrevocable sigui l'art i el saber-nos transmetre la formació d'institucions *ad hoc* i la plena refutació *coram populo* del que aquí s'havia entès per literatura popular.

Així, tot just arribat a Sabadell, el mateix 1877 Marian Burguès és dels fundadors del primer centre espiritista que va fundar-se a Sabadell, dissenyat com **Sociedad Espiritista La Fraternidad**. És que ara Burguès intenta resoldre la gran incògnita del més enllà, encara que els mitjans són escassos, però no les il·lusions i les ganes de sacrifici. A manca de trobar saberuts que els expliquin els estudis d'Allan Kardech, els nous sociataris es dedicaran a assistir els malalts de la pesta, del tifus i de verola, l'àpex de la qual podem centrar per l'agost del 1878, que va deixar marcada la cara de més d'una generació de sabadellencs. «Els més pobres [dels qui sofrien les esmentades malalties] eren dels més desemparats —diu Burguès¹²—; la major part vivien mal acondicionats en habitacions esquifides, encofurnats, a voltes sense llit ni roba, amb companyia d'una ferotge munió de xinxes, que us prenién per assalt i se us ficaven per tot arreu».

I Marian Burguès ja no va parar en aquesta tasca social. El 1882 va fundar l'**Ateneo Cosmófilo Enciclopédico**, junt amb el fillastre de l'advocat Tomàs Viladot —un membre d'una família progressista de primera hora—, Joan Salas Anton, entitat que era una alternativa a l'**Ateneu Sabadellenc**, de tall classista. Aquest mateix any també trobem Marian Burguès a la creació de **La Emancipación, Sociedad de Actos Civiles**, formada perquè, malgrat la legislació permissiva, era molt difícil fer ús del Registre Civil sense passar per la sagristia. El propi Marian Burguès quan va voler casar-se

10. Vid. Andreu Castells: **L'art sabadellenc**. Assaig de biografia local. Eds. Riutort. Sabadell, 1861. 858 pp. El mateix: **50 ninots per Xavier Nogués**. Museu d'Art de Sabadell, 1975 (el próleg). El mateix: introducció al **Llegat Maria Cladellas**. Museu d'Art de Sabadell. 1975.

Tant aquesta nota com moltes d'altres de les quals no esmentarem la procedència per no fer-nos prolixos, pertanyen a aquests textos esmentats.

11. Burguès: **Estudis...**, p. 36.

12. Burguès: **Sabadell...**, p. 172.

«hubo de apelar al juez de primera instancia del distrito, para hacer cumplir con su deber al juez municipal Vilarrubias Viada, tan conocido por sus ideas carlistas». ¹³

Però on Burguès va fer una tasca decisiva va ser en **Los Desheredados**, setmanari liberal i lliurepensador, subtitulat «**órgano de todos los que aman la verdad y el bien**», slogan que amagava, evidentment, un programa realment d'acord amb la nomenclatura que havia pres del grup revolucionari anarquista andalús. Tanmateix els **desheredados** locals arribaren a facilitar fórmules de detonants i els seus textos incitaren a la violència contra l'estatus imperant i foren dels organitzadors de la famosa **vaga de les set setmanes**.

En aquesta vaga l'enemic directe més irreconciliable de Marian Burguès va ser Manuel Gómez de la Riva y de Souza —que tenia un alt càrrec en el Gremi de Fabricants— ajudat pel seu germà Antonio, el primer amb un historial complicat de dones i de coronel carlí. Manuel era un home violent i es conta que en una processó de Corpus, en veure el ceramista Marian Burguès que no s'agenollava ni es descobria, mentre badava en la contemplació de les volutes de fum de la seva pipa, d'un cop de ciri el va descobrir i li va encendre la hirsuta barba apostòlica. Marian Burguès sabia pla bé d'on procedia aquest Manuel Gómez i que el jutjat de Tremp li instruïa una causa criminal. **Los Desheredados** ¹⁴ atribueixen a Manuel Gómez la solució per trencar la vaga: «Garrotazo y rebajándoles el jornal [als obrers] hasta que sólo pudieran comer sopa, el pobre no necesita más que la sopa, y ésta aún la de los buenos tiempos de los conventos». La pèrdua d'aquesta vaga va representar la destrucció de l'Obrera —que era els sindicats d'aleshores—, arrossegant amb la seva caiguda les escoles laiques, l'**Emancipació** i **Los Desheredados**, on Marian Burguès ¹⁵ pot escriure l'epitafi acusant de trenca-vagues els neo-liberals catòlics que donen als obrers «sufragio, libertades e himno de Riego, y no se acuerdan para nada de las luchas por el trabajo permanente...».

Si Marian Burguès no hagués tingut obert el camí de l'art és molt possible que el col·lapse anterior l'hauria precipitat indefectiblement vers els postulats de l'acció directa i de la propaganda pels fets. Aquest camí havia madurat molt, perquè del 1879 vivia a Sabadell un artista excepcional, Josep Espinalt, fill de Santpedor, que dintre dels medis artístics gaudia d'un cert prestigi com a bon decorador. Si els artistes refugiats anteriorment a Sabadell, fugint de la febra groga aconseguiren organitzar el **Club Calces**, ara l'Espinalt obre més els camins i el 20 de setembre de 1880 va fundar l'**Acadèmia de Belles Arts**, en la qual, excepció feta de Josep Espinalt i de Ramon Quer, tots els altres membres fundadors foren alumnes, i entre aquests, quasi no cal dir-ho, hi figurava Marian Burguès. La direcció de l'Espinalt a l'**Acadèmia de Belles Arts** va acabar-se aviat. El 1890 tingué de traslladar-se, dolorosament colpit per la malaltia que l'havia de portar ràpidament al sepulcre, a Santpedor, on volia «deixar-hi els ossos».

Però ara Marian Burguès ja podia seguir tot sol el camí de l'art i veiem que amb els amics de l'**Acadèmia de Belles Arts** fa uns notables dibuixos i aquarel·les, suara descobertes en els fons del **Museu d'Art**, i ja va atrevir-se a presentar terrissa cuita a exposicions importants, com a l'**Exposició de Zaragoza**, del 1886, on va obtenir medalla de segona classe, o a l'**Expo-**

Marian Burguès de ple a la tasca.

Capçalera de **Los Desheredados**, del qual va ser director Marian Burguès.

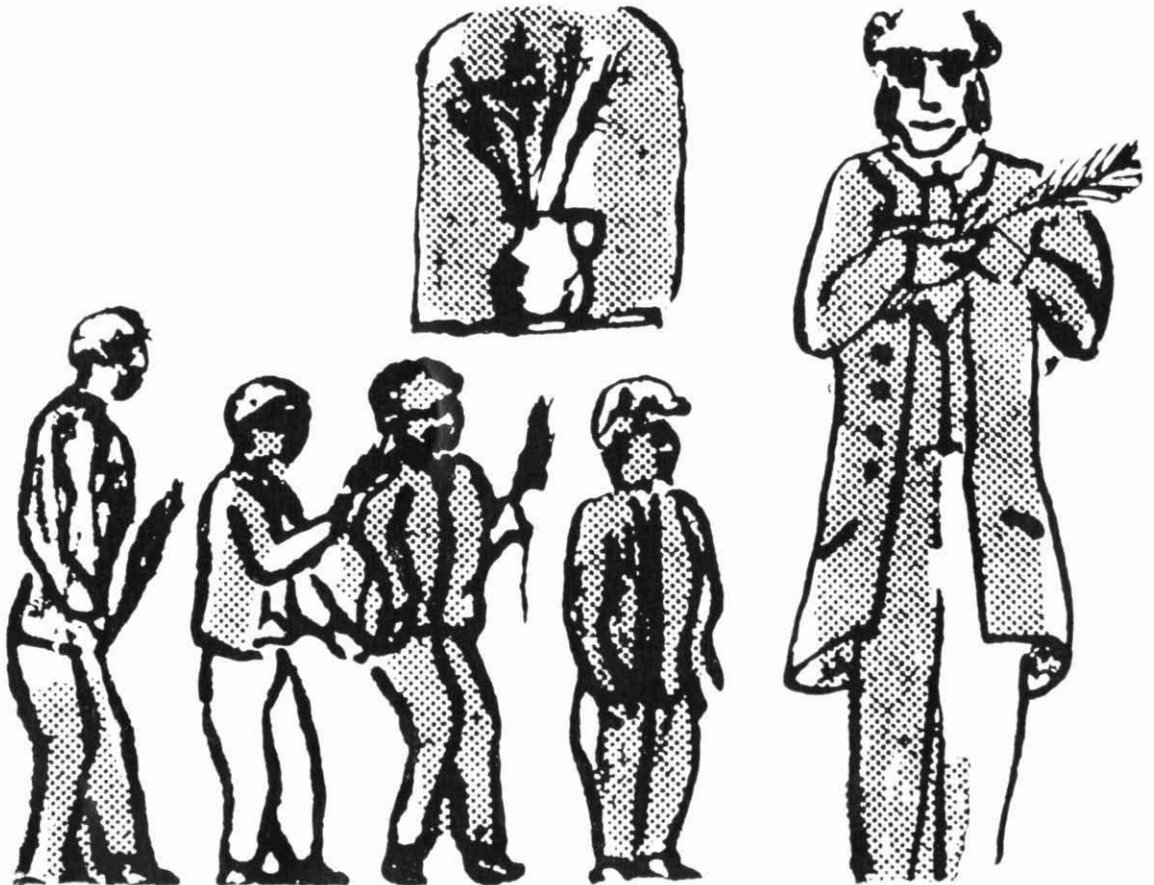
LOS DESHEREDADOS

ÓRGANO DE TODOS LOS QUE AMAN LA VERDAD Y EL BIEN

Dos gerros de Marian Burguès.

Evocació de l'escola de Jaume Montblanch, primers i únics estudis de Marian Burguès.
(Gravat extret de **Sabadell del meu record**).

sición Universal de Barcelona, del 1888, on li atorgaren medalla d'argent per la terrissa i menció honorífica per la ceràmica artística.

EL FAIANÇ CATALÀ

La creació apassionada

Mai no podrem comprendre com d'una forma insòlita, calçat amb espardenyes, sense diners, Marian Burguès, l'any 1891 va fundar el **Faianç Català**, amb taller al carrer de la Creueta, 92, i botigues a Barcelona, a la Gran Via, 250, i a la Rambla de Catalunya, 15. Aquesta fabulosa aventura va acabar amb un fiasco victoriós. Ja ho veurem.

Com que es tractava d'un afer de molt diner i com que Burguès, com ja hem dit, no en tenia, sinó que només posseïa un gran apassionament i un **consensus** crític (la seva obra havia condensat un cert prestigi a les exposicions internacionals d'indústries artístiques i d'arts industrials, celebrades a Barcelona el 1892 i el 1893), l'empresa va fer figa i Burguès va tenir de tirar les portes avall.

Tot això està molt aviat dit. Marian Burguès va establir un afer de ceràmica i va plegar. Però això és dir molt poques coses. Precisament aquí, en aquest taller i en aquestes botigues, passaren dos fets significatius en extrem. L'un repercutí en els centres directores de la nació, i l'altre va incidir profundament en la **docta ignorantia** de la ceràmica catalana.

El primer fet significatiu és que la ceràmica de Marian Burguès va provocar intervencions al Congrés dels Diputats, que determinaven que «amb ceràmica es feia política».

La segona incidència és més seriosa i encara se'n parla. En aquell moment la ceràmica catalana havia arribat a un cul de sac. Marian Burguès, el terrisser de Sabadell, un humil obrer de l'obra gerrera tingué el ganxo suficient perquè un altre sabadellenc, Francesc Quer Selvas, fill, precisament, d'un mestre de Marian Burguès, s'enderiés amb la ceràmica i així Burguès pogué fer de pont, amb una bona part de les lliçons magistrals que havia rebut de Manises, entre l'obscuritat i l'avenir i facultés Francesc Quer tan profundament, que ressuscitarà l'**Escola de Ceràmica Catalana** i que farà el revestiment ceràmic del **Palau de la Música Catalana**. Cal esmentar, finalment, que del mestratge de Francesc Quer, se'n glorieja, com ell mateix ens ha dit, l'actual ceramista del Racó de Gallifa, Josep Llorens Artigas.

El proscrit

Una vegada més Marian Burguès va tenir de prendre el farcell de roba i va tenir de fugir de Sabadell, «mala pell»: va anar a parar a la Bisbal

13. *Los desheredados*, 26.XI.1882.

14. Del 2.VI.1883.

15. Del 11.VIII.1883.

d'Empordà, on amb la terra de Pals va recrear la majòlica ordinària, faisó de treball que va seguir per aquesta i altres comarques catalanes. Amb les majòliques Marian Burguès havia trobat una forma d'expressió rotunda. El quadrilàter li portava al cap escenes polítiques, científiques, allò de que amb una palanca es pot aixecar el món, allò de l'obrer músic, les escenes de la Inquisició... Sobre el blanc immaculat de la majòlica hi apareixien les escenes populars, polítiques, culturals, amb blaus ultramarins i negres d'ala de mosca. Si ho haguessin sabut els de Madrid, encara s'haurien enfadat més.

Reobertura del Faiança

Havien passat uns anys, Burguès havia reconsiderat el clima sabadellenc i va retornar. **Ipsa facto** va trobar amb Mateu Brujas, fabricant de «panyo», un gran protector i un comanditari per a la seva empresa.

Aleshores es pretengué donar més volada al **Faiança Català**: hi va entrar un nebot d'en Burguès, Santiago Segura Burguès, i un escultor de Barcelona que cuidava les formes. Fou el moment en que sorgiren del forn d'en Burguès les conegudes peces amb reflexos metàl·lics molt a la moda internacional d'aleshores, i les llars de foc, com la de l'Acadèmia de Belles Arts. Però tampoc l'afer com a negoci no pogué prosperar. En Burguès, amb una ideologia tan avançada, a l'hora de treballar tenia un caràcter absolut, tant propi dels artistes. Era un home amb unes facultats astoradores com a torner, però negligent per la cuita de les peces; així, sortien enforades desiguals, principalment les de vidre, que també en decorava.

Tanmateix el negoci va tornar a fer fallida i es diu que Mateu Brujas hi perdé uns quaranta mil duros. Això s'esdevingué a començament de l'any 1903. Heus ací dos anuncis apareguts a la **Revista de Sabadell** dels dies 24 de març i 3 d'abril:

«En vista del favor del públic, continuen los regalos. Vegi's la ex-fàbrica del Faiansa Català, Creueta, 92, que, havent-ho de saldar a una casa de saldos de Barcelona, prefereix regalar-ho a sos conciudadans de Sabadell. No se'n va ningú sense comprar lo que li agrada pagant-ne lo que vol».

«Atenció», diu l'altre, «havent casi acabat lo gènere en liquidació i quedant descontents molts sabadellencs, he determinat fer una fornada de peces de dibuixos escollits per satisfer l'afany de tenir un record de la que un dia fou **Fàbrica del Faiança Català**. Dilluns a la tarda haurem desenforant i continuarem regalant-ho per acabar-tot lo dimarts, puig lo dimecres dia 8 del corrent dec tenir desembarassada tota la fàbrica i casa i si els sabadellencs no m'ajuden no podria pas complir lo manament del Jutjat Municipal, per satisfer los desitjos de l'amo actual, Sr. Enrich Mestres, notari. Entre jo i el temps procurarem aclarir lo misteri de la mort de la meva indústria».

El gran Faiança de Santiago Segura

El que no va poder fer Marian Burguès personalment, que no entenia en economia ni en diplomàcia —i què havia d'entendre!— **ex communi consensu**, va fer el seu nebot, Santiago Segura Burguès, que d'acord amb

la ideologia burguesiana va continuar el **Faianç Català**, possibilitant l'expansió social de l'art i dels artistes a nivell català, que aleshores, i, àdhuc, en l'actualitat, ve a dir europeu.

Segura és l'organitzador ideal de manifestacions d'art i protector de les noves valors, com es comprèn llegint les seves publicacions que defensaven Picasso —nom aleshores no consentit—, Manolo Hugué —un pinxo reincident—, propugnaven la creació de l'**Escola de Bells Oficis**, i, sobretot, el 1915, reivindicaren Francesc Gimeno.¹⁶ «En Segura —escriu Joaquim Folguera¹⁷— era el veritable creador del moviment professional d'art a Barcelona. Ni la **Sala Parés**, ni les exposicions anuals del **Cercle Artístic**, ni les cofurnes del «**quartier savant**» de la Catedral, no significaven per a la nostra ciutat una patent de vera normalitat civil, sinó una falsa illusió, més d'europèisme, durant el diletantisme dels dies enganyadors d'en Rius i Taulet: barreges de teles, exposicions permanents, certàmens de pintura oficial, antiquaris a «comissió» que compraven per cases estrangeres, etcètera».

I aquesta tasca partí del **Faianç Català** —primer a les Corts, cantonada a la Rambla de Catalunya, i després al número 615 de la Gran Via—, que fou anys i anys la llar patriarcal de pintors, escultors, músics i intel·lectuals. «En el seu salonet d'exposicions —continua en Folguera¹⁸— en Nonell triomfà, es revelava en Casanovas, escultor, es foradava una tela d'en Sunyer». En Segura fou assessorat per Miquel Utrillo, pare, Xavier Nogués i D'Ors, l'autor de **La Ben Plantada**. Passaran pel **Faianç** una bona colla d'artistes importants com el mateix Nogués, en Canals, l'Ynglada, en Colom, l'Iu Pascual, i fou el lloc del debut d'Esteve Monegal, escultor, ara propietari de **Myrurgia**, de Francesc Vayreda i d'Ignasi Mallol. «Innombrables accions de cultura en l'ordre plàstic —escriu Folguera¹⁹— naixien d'allí i sempre sota la protecció mecènica d'en Segura, home actiu i d'una ampla visió, a la vegada comerciant i generós, paradoxalment intuïtiu i esbalandrat». El **Faianç** era el fogar artístic més important de Barcelona, recollia tota la producció d'avançada, en digna competència amb Josep Dalmau, de Manresa, que s'esmerçava amb les extremes avançadetes. Així naixia al seu escalf, el 1910, **Les Arts i els Artistes**, entitat de la qual fou portanteu en Francesc Pujols, així com **Els Amics de les Arts** (1918), que adquirien obres als joves artistes per oferir-les al museu municipal, «dirigit per persones que fins ara no han fet més que excloure sistemàticament tota manifestació sincera i franca d'art».

Des del **Faianç Català** en Segura llançava **Picarol**, original publicació humorística i d'art, impresa en foli i il·lustrada per Xavier Nogués, Lluís Bagaria, Ismael Smith i altres i dirigida per Josep Aragay. Només en sortiren sis números, el primer en data 10 de febrer i el darrer del 16 de març de 1912. També llançà **Vell i Nou, revista quinzenal d'Art**, successivament dirigida per Joaquim Folch i Torras, Romà Jori i Feliu Elias i que fou publicada des del 15 de maig de 1915 fins al 15 de desembre del 1919 i que

16. R[omà] J[ori]; **A Càn Dalmau. Francesc Gimeno. Vell i Nou.** Número 1. 15.III.1915.

17. Joaquim Folguera: **Articles**, pp. 225.

18. Id.

19. Id.

en una altra època continuà la casa Bayés. «Ell [Santiago Segura] té amb **Vell i Nou** el que mai a Catalunya ni en tota Espanya no s'havia aconseguit: fundar una revista d'art antic i modern, redactada en llengua catalana, formar-la amb el major rigor eclèctic i fer-la viable».²⁰ També sota l'ombra protectora d'en Segura i del **Faianç** es projectà el famós **Papitu**, els primers números del qual foren tan admirables, però que després es convertí en una publicació de disbauxa.

El moviment artístic de Barcelona es féu tan vast sota l'acció d'en Segura que calgué ampliar l'empresa bifurcant les seves activitats en diverses organitzacions, la més coneguda de les quals és les **Galeries Laïtanes**, al costat mateix del **Faianç**, que es dedicaren a l'art modern i a les antiguitats i amb un celler que fou decorat per Xavier Nogués, on venien, entremig d'objectes d'art, xampany, licors, cerveses, aperitius i vi de taula. També creà, en col·laboració amb Josep Dalmau, la Basílica, a la Casa dels Canonges, del carrer de la Pietat, que fou decorada per Picasso i Nogués, on es tenia comerç d'antiguitats i que era patrocinada per **Vell i Nou**, i **La Pinacoteca**, comerç de reproduccions i manufactura de marcs, primer davant mateix del **Faianç**, després al lloc actual del Passeig de Gràcia, que regentava Gaspar Esmatges.

Des d'aleshores el **Faianç** quedà convertit en un deliciós establiment d'objectes d'art, bronzes, ferros forjats, majòliques, porcellanes, cristalls, així com perfums, bombons estotjats en les cèlebres bomboneres per a tornabodes, en les quals la il·lusió femenina «s'esplaiava —segons en Folguera— de manera espasmòdica». Així les **Galeries Laïtanes** heretaren la tradició intelligent del **Faianç**, i l'aristocràcia i els esnobs barcelonins es feren un costum i una obligació de lluir visitant periòdicament aquestes sales, adquirint un llibre, regatejant una tela, comprant una cornucòpia, unes reproduccions.

«Aquest home, que fou un jove extraordinari —escriu Salvat Papasseit en **Un enemic del Poble**²¹—, no va escriure cap llibre, ni va fer cap poema, ni va pintar cap tela», sense els elements que posseeixen una munició de cenacles del país, féu una tasca important pròpia de gran capital europea que disposi de fons estatals formidables, i la seva llició i el seu exemple foren aprofitats per innumbrables aficionats que es destacaren. Així passà la vida d'en Segura entre projectes d'edicions d'art, ampliacions i creació d'afers i cooperació cultural, alhora protector d'artistes i desitjós que Catalunya es posés al nivell de la seva gran ambició patriòtica, que era a l'alçada de les cultures més proclamades del món. Aquest sabadellenc il·lustre morí abans d'acabar-se la Guerra Europea —l'**Era del Crim**, que deia en Salvat Papasseit—, el mes d'octubre de 1918, i gràcies a ell i a la seva vídua, Maria Cladellas Trescents, el Museu d'Art de Sabadell, pogué enriquir-se amb la col·lecció amb diverses obres d'artistes modernistes, de les quals sobressurten la col·lecció dels originals dels **Cinquanta Ninots**, de Xavier Nogués, i noranta caricatures de personatges d'«avant-guerre» originals de Lluís Bagaria.

L'ELOGI DE L'ESPARDENYA

El forn de la plana de la Creu Alta

Els trencacolls del **Faianç** no eren apropiats per una mentalitat com la de Burguès, encara que va ser ell el que va obrir l'empresa i hi va posar al seu nebot Santiago Segura. El **Faianç**, com ja hem dit, era un afer de diner i de diplomàcia. I, de diners, Marian Burguès no en volia tocar masses, s'hi destrempava. I no li agradava anar vestit de «senyor» amb coll i corbata, sinó d'obrer, sense identificació, sinó fos la barba patriarcal i la sempiterna pipa encesa.

Encara Marian Burguès tenia tots els dimonis al cos i es complavia en trescar per camins desconeguts, lliure com un ocell. Així amb el farcellat curull amb una muda i poques coses més, tornà a córrer món. Uns anys, fins que el 1908 recalà a Caldes de Montbui. D'aquí a Sabadell encara no hi havien tres hores a peu, però Marian Burguès, més compungit que mai, intentava passar de llarg i embarcar-se cap a Amèrica. Uns amics incondicionals no sols el dissuadiren sinó que feren els possibles perquè, entrats els anys vint, tornès a Sabadell i pogués aixecar una barraca petita i un forn a la plana de la Creu Alta, davant de la bòbila del Garrosset, lloc que avui correspon al carrer Vila Cinca, números del 75 al 79.

L'Escola Municipal de Ceràmica

Després de tants treballs i esforços, encara Marian Burguès estava més pres que mai per l'obra gerrera, volia que la ceràmica popular no quedés oblidada i a aquesta tasca s'hi esmerçava en conferències a l'**Acadèmia de Belles Arts**, a l'**Aplec Esperanta-Grupo** i al **Centre Excursionista Sabadell**. Per fi va semblar com si vingués un ablaniment a la vida dura de Marian Burguès. Els seus mèrits foren reconeguts oficialment el 13 d'abril de 1928 en què la Corporació municipal va prendre l'acord de conferir al seu obrador de ceràmica el títol d'**Escola Municipal de Ceràmica**, fet insòlit d'un Ajuntament primorriverista que es va destacar per impopular. Poc després, a l'**Exposició Internacional de Barcelona**, del 1929, veiérem Marian Burguès fent anar al torn a la vista del públic... I a primers de gener del 1931 Burguès va ser nomenat professor municipal de ceràmica, esdeveniment que va completar el que representava de reconeixement ciutadà per tal de donar vigència a un art que anava degradant-se en ofici mecànic.

Sabadell del meu record

Quan l'any 1924 va apareixer l'**Almanac de les Arts**, síntesi de l'art i de la literatura sabadellenca del moment, per sobre de tots els treballs va destacar un escrit de dotze pàgines titulat **Sabadell del meu record**, original de Marian Burguès.²² Aquest tast, que evocava fets locals relatats

20. **Vell i Nou**. Número 77. 15.X.1918.

21. Número 14. Octubre 1918. **Any V de la Era del Crim**.

22. **Almanac de les Arts**. Sabadell, 1924. pp. 115-126.

amb una frescor inesperada, a instàncies de molts amics de Marian Burguès va ser desenrotllat fins a constituir el **corpus** més formidable que posseeix tota la literatura sabadellenca. En 224 pàgines il·lustrades amb «ninots» originals del propi Burguès, va aparèixer com a llibre el 1929, prologat pel corrector i «home bo», és a dir, per qui, en certes ocasions, degué apretar la brida a l'autor. Aquest, Joan Sallarès, diu: «De Marian Burguès podríem dir que és la "història del carrer", aquella que és contada i recontada sense cites en llatí, sense fórmules acadèmiques, sense rigor d'exactesa en els detalls i sense cronometria en el temps. Ell és la història viva, noble i senzilla, la única que recull justament l'expressió del poble —aquella pura expressió que rarament recolliren els doctes— i que estem segurs provocarà en els sentiments dels ciutadans les més abrandades reaccions, les quals, sense el llibre que avui presentem, potser haurien restat adormides en el més recòndit de l'ànima popular».²³

Sabadell del meu record té el regust picant de la terra, s'hi descriuen episodis suculents del nostre segle passat vistos per un temperament bonhomíus, anàrquic i frugal com un ermità. Va constituir la traca final de la Dictadura de Primo de Rivera, encara que s'esdevingué un fet curiós: l'edilat no va sentir-se molest, sinó que **Sabadell del meu record** va desagradar, sobretot, els personatges que formaven la part de la dreta política que havia de substituir els homes de la Dictadura al comandament de la ciutat: Lliga Regionalista, Escolapis i Carlins. La «innocent» **Revista de Sabadell**, que abans d'aparèixer el llibre n'havia fet alguns imprudents elogis, tingué de rectificar inopinadament. «Tot el bo que el llibre conté —hi escriu Isabel Straveró, ultra, carlina, amiga de Serradell, l'eminència gris de la Dictadura²⁴— queda plenament desvirtuat amb l'haver l'autor abocat al text un fort condiment anticlerical, avui completament passat de moda».

Els qui se sentiren més alludits en el llibre de Marian Burguès foren els Escolapis, i una onada de desgreuge, iniciada per la Lliga Regionalista «per l'ofensa causada a aquesta digníssima institució»,²⁵ s'estengué arreu. Es desenterraren textos exemplars per rebatre Marian Burguès. La **Revista de Sabadell** cerca les cites en **El liberalismo es pecado** a fi de condemnar l'autor i el prologuista «aborrecibles y despreciables»,²⁶ s'airegen escrits de Ribot i Serra, i **El Matí**, un diari catòlic català, amb el lema de **Caritat, Veritat i Justícia**, curosament imprès sobre paper de color de rosa, proposa com a reparació, acabar **ipso facto** el temple de l'Escola Pia. Els intel·lectuals, que avui ningú coneix, menyspreen aquest llibre. El poeta Leandre Roura, que acaba de publicar un llibre cursi de «proses viscudes», en un article que inventaria totes les publicacions sabadellenques de l'any, sense descuidar-se el seu ni **La hija de la noche** de Joan Baptista Vives, no anota **Sabadell del meu record**²⁷ i Serradell, vibrant de santa indignació, somnia satànicament fer-ne un auto de fe.

El mal gust de Marian Burguès

Caldrà un dia fer un gran elogi del mal gust de Marian Burguès. S'ho mereix perquè el seu mal gust és absolut, definitiu, formidable. Burguès no sols refusa les metàfores i les paradoxes intel·lectuals, sinó que només

vol escoltar les veus del poble, per això el seu art sembla grosser i molt sovint, xavacà. Aquest mal gust de Marian Burguès va disgustar multitud de personalitats nostres, de dreta i d'esquerra, que mai no entengueren ni l'obra gerrera, ni els escrits, ni els ninots de Marian Burguès. I aquesta condemna sistemàtica de Marian Burguès ha durat més de tres generacions. Era difícil que els nostres afinats crítics païssin els grafismes que decoraven les darreres majòliques de Marian Burguès amb escenes populars, del context de sabiduria contestatària amb cites d'Arquímedes i Kant, amb l'espectacle de la naturalesa **d'après** Elisée Reclus, amb representacions inquisitorials.

Veiem, per precisar, una mostra de crítica artística local sobre una de les seves exposicions —en va fer diverses a les **Galeries Laietanes**, de Barcelona, a Mataró, a Girona, a Lleida... Correspon a la **Revista de Sabadell** del 9 d'agost de 1890 on es diu taxativament que els paisatges de Marian Burguès «no revelan exquisito gusto en la elección de los asuntos». I què havien de revelar! En Burguès, que havia escrit al **Diari de Sabadell** l'«Elogi de l'Espardenya» —i que sempre n'anà calçat—, era un clàssic acabat, és a dir, era un home que tocava de peus a terra. Sí, allò que el crític de torn del periòdic local no havia entès era que veritablement en Burguès no tenia cap mena de gust a triar els assumptes, i que ni falta li feia.

Exaltació final i càstig

Marian Burguès era un conversador infatigable, llegia molt, calava foc a la pipa, era optimista, tenia una barba blanca, patriarcal, somniava molt, tenia la convicció de «morir-se quan voldria» i que si tornés a aquest món ho faria com a tigre. «Marian Burguès —escriu Joan Sallarès²³— ha passat la vida treballant i cantant, i això li ha proporcionat un tremp d'ànima indoblegable i lliure que ha fet que l'home es mostrés tothora com una bandera plantada al mig d'un camp en proclamació d'independència». Moltes tardes hom el veia seure darrera la «peixera» dels vitralls de l'Acadèmia de Belles Arts, quan aquesta estava a la plaça Sant Roc, també se'l trobava molt sovint a la «taula dels alemanys» del «**Círcol Republicà Federal** del carrer de Bèlgica, junt amb el secretari de la Corporació municipal Altura i Pujada, el conseller Joan Baulenas Blanch o l'artista Josep Centellas Vilamunt, o altres contertulis. Però Marian Burguès també treballava, treballava molt, de terrisser, i així fins que l'enxampà la mort. Aleshores el nostre ceramista ja no tenia ni cinc cèntims. L'**Acadèmia de Belles Arts** va acordar que s'enterrés l'illustre soci en el nínxol que disposava per als

23. Burguès: **Sabadell...**, p. IX.

24. **Revista de Sabadell**. 10.VIII.1929.

25. Carta de la junta de la Lliga Regionalista local al rector de l'Escola Pia. Publicada a la **Revista de Sabadell** del 13.VIII.1929.

26. **Revista de Sabadell**. 24.VIII.1929.

27. **Regista de Sabadell**. 6.X.1929.

28. Burguès: **Sabadell...**, p. XI.

pobres de solemnitat. Poc després, la Corporació municipal va decidir donar el nom de Marian Burguès al carrer Foment, lloc del seu darrer taller i forn. Però l'entrada dels nacionals, pel gener de 1939, va expurgar Marian Burguès del nomenclator ciutadà, reposant-hi el nom de Foment, per rebatejar-lo, l'agost de 1941, amb el del pintor Joan Vila Cinca.²⁹ Altrament no ha estat aquest l'únic càstig **post mortem** inferit a Marian Burguès. Gràcies a un conspicu aficionat a l'art, pel mateix gener de 1939, tercer **Año Triunfal**, més de tres anys després de la mort de l'egregi i senzill terrisser, la seva casa va ser saquejada i espoliada totalment, sota la ingènua acusació que Burguès pertanyia a la maçoneria. Aquest, encara deu riure.

29. **Aquest enfrontament de dos artistes sabadellencs, indubtablement prou coneguts, el trobem una mica tronat, i ens sembla que caldria rehabilitar el nom de Marian Burguès a algun dels nostres carrers. És la tercera vegada que fem aquesta petició. Així sigui. Per altra banda l'argument d'aquest procés és que en la recerca d'un carrer adient per posar-hi el nom de Vila Cinca la Comissió de Foment, en un primer estudi, havia pensat amb el que portava el nom de Foment, però, sigui que altres sectors de la Corporació municipal ja s'havien reservat aquest carrer per donar-hi el nom de Marian Burguès, per tal com aquest hi tenia el forn, va ajornar-se la decisió fins que el 2 de juliol de 1936 la Comissió de Governació va acordar que el nom de Vila Cinca fos donat «no al carrer de Foment, que no té cap relació amb l'homenatjat, sinó al carrer de l'Illa, en el qual nasqué aquell».**